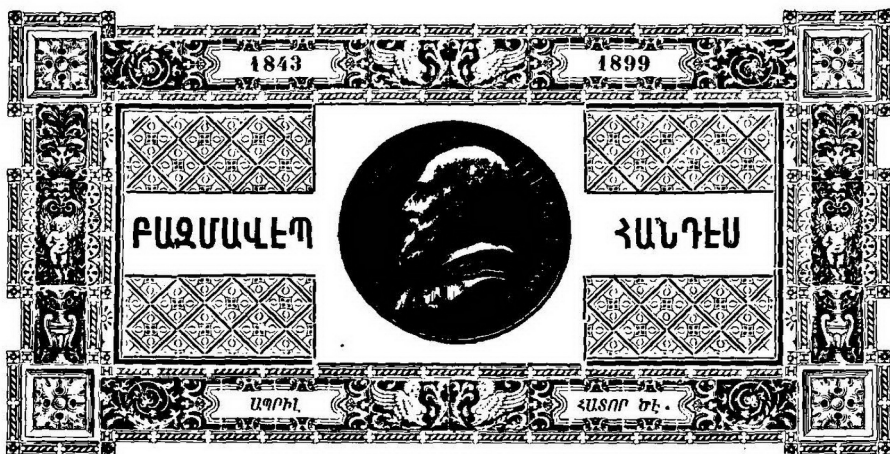

ՄԵՐ ԿԵԱՆՔԷՆ

ՀԱՅ ԼՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆ

ԵՒ ԻՒՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՆ

ԱՐԵՐԷ ի վեր իւր պաշտելի
 Բեդիմասկաց Բեռ թաղուած հայ
 գրականութիւնը, այսօր շնորհիւ
 սուպերուլեանի ծաւալմամբ, փոքր ի շատէ սթա-
 փելով՝ կը ջանայ կանգնիլ և ցոյց տալ իւր ելրեմնի
 փառաւոր և գուցէ մախամննի անցնայլը:

Ինչպէս ամէմ մի ազգ, մոյնպէս և Հայուն
 գրականութիւնը կամ՝ լրագրութիւնը աւամց
 գործող մտքի գործունէութեամբ և առամց միւլթա-
 կամ միշոցի՝ զուրկ կը մնայ պատուարներ գոյու-
 թեմէ. պէտք է գրական պատուարներ գոյութիւն
 մը, որ ազգին փառքը կարենայ միշտ վեր բռնել
 և յառաջ մղել: Կուրախամամբ և կը միխթա-
 րութիւն՝ տեսնելով մեր հասարակութեան մէջ զա-
 մազամ խումբեր գիւմոց, վիպասանից, գրագէտ

բանասիրաց, քայց լոյկ այս գիտուններու լէզոնմ
 ունենայլ չի բաւել, սյլ պէտք է մոցա մոլունդ,
 քաշալերութիւն, յարգանք և վարձատրութիւն.
 քմենք մոցա կացութիւնը, համենք մոցա սրտին
 դիմակն. և պիտի տեսնենք թէ՛ որչափ կարե-
 կցութեամբ արժամի եմ մեր այդ լուսաւոր մտքի
 և գաղափարի տէր հասարակութեան մեծ մասն,
 որք զուրկ եմ միւլթական միշոցներէ, զուրկ բա-
 րերարմիրու օգնութեմէ, զուրկ հասարա-
 կութեան համակրանքէմ, և որով դոքա կը ստի-
 պուին տապալել իրենց ուղեղին արդիւնքն, և
 այն թանկագին մտքի պաշարն, զոր փարձա-
 լանմիրու և համալսարաններու միջէմ յափշտա-
 կած՝ ասիարներ էրն իրենց զանկին մէջ, կը թո-
 դուն լրեալ և ապարդիւն. Անկարկութիւնմիս՝

սահմանափակինք լոկ ազգին այն գրական դասակարգին վրայ, որոց՝ թէեւ ճակատագիրն է գրչի նպատակով ապրել, բայց թափուր լինելով միևնույն փշոցէ, կը հեռանան գրական ասպարէզէն. այսպիսի տխուր վիճակի ենթարկուած են Հայուն այժմեան խմբագրութեան կամ յօդաածագիր բանասիրաց մեծամասնութիւնը:

— Կարելի՞ է որ Հայուն այդ մտքի մշակմանը կարենան ապրիլ և ապրեցնեն թերթ մի, երբ կը պատահին աղքատ մտրով և չոր սրտով բաժանորդներու, որոց միայն դիւրին է և հեշտ, ծրի կարդալ թերթը, առանց մտածելու թէ օրագրութիւնը սնունդի պէտք ունի:

Հայութեան գիտում դասակարգը, պարսական է ամուս հասարակութեան մտքի սնունդ տալ, և ամզէտն իւր կարգին գիտում դասակարգին մեկնական սնունդ:

Մեր ազգը եթէ ուզէ արեւելեան խաւարանած հորիզոնէն իւր միտքը դուրս քաշել, եթէ ուզէ պապենական զեղչկապայէն հողի բահը ձեռքէն թողնել, եթէ ուզէ շինական մորթենիմ ուսէն թօթել և դիմել դէպ ի ընս, ի զարգացում, դէպ ի յառաջդիմութիւն. ամոր՝ եւրոպայն իւր շրջապէսը գրականութեամբ թող լինի օրինակ և ուղեցոյց: — Բայց շատ չհեռանանք. — Հայն եւրոպայի մայրամասնի և յառաջադէմ կացութիւնը՝ տակաւ առ տակաւ կը ստանայ, եթէ ըմբռնէ միայն իսկ իւր հայրենի ազգային արդի գրականութեան կամ սորա ներկայացուցչաց՝ բանասիրաց և խմբագրութեանց յարգը, և փափաքի օգտուիլ անոնցմէ, յարգէ զանոնք և ապրեցնէ:

* *

Անուրամայի է սուրի Հայ լրագրութեան բազմաթիւ լինելը. և երբ տարուան մէջ մոր մոր լրագիրներ յասպարէզ կ'էլենք, դա մշան է թէ մեր ամենէն մեծ սնունդն է գիտութիւնը, յաստեւ մտքի մշակութիւն մը, որ հայութիւնը կը մասնեցնէ մարդկութեան զարգացեալ գեղերուն, և իւր մեղրած գամզուածը կը բարձրացնէ պատուի և գրական փառաց գէմիթին: — Այո, ուրախայի է և զովելի հայ լրագրական կենդանի շարունակը, բայց միևնույն արական չէ, երբ այս մոր գրական աստիճան իրենց լոյսն ճառագայթած ժամանակ, սմուլին հինքնը կտաւ տխար

միւր, տուտաբէկ՝ տխուր, խաւարի մէջ կ'ամփոփեն և կը մարեն իրենց մտքի ճառագայթներն. դոքա կը հեռանան մոտաւորակամ կրկնէմ, կը քաշուին համարաշխ գրական գործունէութենէ, չկարենալով ապրիլ ու ապրեցնել իրենց գրական գործին, վստմ զի զլուկած են հասարակաց միևնույն խրախոյսներէ:

Հոս հիմ ու տկար լրագրական մարմիններ կը ջանախելին, հոն մտքորթ՝ մոր ուսով և գաղափարներով, մոր յուսալիլ քայլերով՝ լրագրական սուպայիզի մէջ կը մտնեն, և կ'աշակցեն հիմ փորձառու և անխոնջ թերթերու գործունէութեան. բայց ժողովուրդը կը յարգէ՝ այդ մոր և հիմ մտքի մշակները, կը քաշալեր,՝ կը վարձատրէ: — Զտաստանինք ոչ պատասխանելու և իրօք, վստմ զի ելր մոր գրագէտը հազիւ կը սկսին խանդավառ աշխոյժով գրիչ շարժել, չ'անցնիր ժամանակ, և թերթերուն ծալքերէն անվճար բաժանորդաց դէմ բողոքներու շրջակոց, և մոյն իսկ սպաւնայեաց ծայրեր կը բարձրանան. այս լրագրական բողոք՝ կը ցուցնէ, թէ հայ ժողովուրդը ինչպէս կը քաշալեր իւր մտքի արժանաւոր առաջնորդները: Լրագրական այսպիսի տխուր ընդունելութիւն մի, ինչպէս հիմ և տկար թերթերու քայլերը չանդամալածէ և դեռալուստիկ մտքի գործիչներու ձեռնուրներն չկարկամէ. այսպիսի ցուրտ ընդունելութիւն մի, ոչ միայն կը ջնտէ յիշեալ լրագրական մարմիններու կացութիւնը, այլ մոյն իսկ տարիներէ ի վեր ամենէն արդիւնատուր և յարգանաց արժանի գրական մեղակացուցչաց առջեւ խոչընդոտն կը հանդիսանայ: Եւ այս օր՝ եթէ մոյն իսկ վերջի յիշած՝ լրագրական խումբին միևնույն վիճակը քննենք, դժբախտութիւն կ'ունենանք ամէն պարանկերու մէջ դէպ ի առկալարանման բաժանորդներու ուղղուած բողոքներ՝ կարգալու: Իրաւացի՝ է մեր հասարակութեան այս կերպ վարմունքը, միևնույն չէն զլոտեր թէ այս թերթերէն շատերն լոկ հայ գրականութիւնը զարգացնելու սիրով, մեծ միևնույն կորստով յաւալ կը վարեն բազմածախ մամուլը:

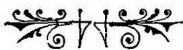
* *

Լրագրութիւնը կամ գրականութիւնը, ժողովուրդին միտքը պիտի մշակէ, և ժողովուրդը՝ լրագրութիւնը. սա մուկարական պարտք մ'է. պարտք

այն ազգին՝ որում ամիրաժեշտ է զարգանալն և յառաջադիմելն:

Հայ լրագրութեամբ արդի միլիթական խորհուրդ վիճակով, տեսնելով, պիտի չվարամիժք լսելու, թէ իմ Խորհրդեանք որ այս օր մա շուարած ու տարտամ քայլելով կ'ըմբանայ, ու կը թաւայի ժամանակին ամփնել ամուլոյն վրայ, վախճալու է թէ հասնի այն օրն, յորում մեր լրագրութիւնը զոյգ ըմբ զրականութեան, զտնուի, թափուր համեմարեղ զրկեմբը, թափուր ազդու հրապարակազիւ մարմիններէ, թափուր ուղիղ և ողջամիտ առաջնորդը իմբազիւր ամօնաւորութիւններէ և այսօր այսպիսի լրագրական աղբարտութեամբ նշաններն կ'ընդ լինին չտեսնելու: Ինչու վարդեանքն մէջ թափառի մեր միտքը, մոյմ իսկ մեղկամ կը ցուցնէ ազգիս լրագրութեան գէւի և ամկումն դիմել: — Պատմաւոր — եթէ պատմաւոր մենք լռենք, այլ ազգին վաղեմի պատմութեամբ թերթերէմ, ամսայթար արծազանգ կու տայ մակնի հայ մեն աստեղարարելն թէ: « Ոչ սիրեն Հայքս իմաստ կամ գիտութիւն, այլ ժոյրք են և ճանճարացող »: — Այս դարաւոր մակաւորները ազգը իւր գրասիրութեանքը պէտք է բաւնայ, մոռցնել տայ: Իւր գրականական ամսարեքերութեամբ պատմաւոր չլռեն մեն հրապարակազիւ գրկեմբը, ձգող և հրապարակող համեմարներու պակասութիւնը, այլ իւր ցաւալի ամգրասիրութիւնը: Ժողովուրդը իւր արդի տկար գրկեմբը կը գօրացնէ, և կ'ուռնայ իրեն մարքն ազգու առաջնորդներ, մշակներ՝ մղող դէպ ի գիտութիւն, դէպ ի զարգացում, և մոյմ իսկ լրագրական դաշտէն հեռացող հայ զօրեղ գրկեմբը մորէն հրապարակ կը հանէ, եթէ, եթէ ինքը չանայ խրախուսելու, օգնելու և յարգելու իւր հին և մոր գրեյն առաջնորդներն:

Հ. Ս. ԵՐԵՄ.

ԱՐԱՋԱՄ ՄԱՄԻԿ. ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ

ԱՌ ՎԱՋԱԳԱՆ ԳՐԱԾ ԹՈՒՂԹՆ

ԵՒ ԱՆՈՐ ՆՇԱՆԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

ՍՈՐԱՅԱՑ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԵԱՆ

ԵՒ Ս. ԻՌԵՆԱՅԻՍ ՊԱՏՐԱՌԻԹԵԱՆ ՆԿԱՏԱՄԱՐ

(Եար. տես յէջ 124)

ԱՅՍ Թուականէս սկեսալ կը պատմէ Մ. Կաղանկատուացի, յաջորդ դուխներում, բարեպաշտ թաղաւորն եկեղեցական և քաղաքական բարենորոգութիւններն¹, և բարձրատիեան եկեղեցականաց հետ ունեցած վերաբերութիւններն, որք կը հասնին մինչև ցամա 489: Այս միջոցին կը զնն Աբրահամ Մամիկոնեից եպիսկոպոսին՝ առ նա գրած թուղթը, նշեցեցոյ մասին, զոր ի վեր անդր յիշեցնք, Մատթէոս Դարաճուոյ գիտնական երիցուն ուղղեալ հարցնպատասխանիք՝ Գրիգորի տնօրինականաց նկատմամբ, և Ս. Գր. Լուսաւորչի, Հոփրիմայ և Գայրանեայ նշախաղաց պատմութիւնը. որոց համար կ'ըսէ, թէ Հայոց կաթողիկոսն Յովհաննէս² յղած էր առ Վա-

1. Սոյն քաղեկարգութեանց մին է և յամին 488-489 Շուգանդիւրց կաթողիկոսն Նախագահութեամբ յԱղուէն զանաւորած ժողովն, որուն պաշտօնական կանոններն ևս մէջ կը բերէ Մ. Կաղանկատուացի, Ա. Կաթողիկոսն է. 2. Յ. Տաշեանի Յուցական մէջ, յէջ 1032 « Կատեղ առ Վաղարշապատ արքայ » յիշուած են, իբրեւ այն, թէ Աբրահամու կողմէն գրուած ըլլան առ նա, սակայն զգաւ Մամիկոնեից եպիսկոպոսին հետ գրած չլռեն Աբրահամու կանոնական գրութիւնն բարձրակարգի հանգամանք ունէր, որուն մէջ ընդգրկած է առաջին ևս ժամեթ է մեզ:

2. Անարարազայս պատեղ յիշուած Յովհաննէս կաթողիկոսն է Մաղաղիկոսին: Եւ յիշուի, առաջուց այս բանին ունից մենք մի ուրիշ վաւերական և ժամանակեղ յիշատակարան միւր մատենագրանի իՅ ճառքնորի մէջ, սպիեմք է՝ Գիւտ մշխարաց Թաղեոսի և Սամուելի և Խարայեի և Սամելիտոյ կուսիմ, և այլն, որուն հեղինակն է Կիրակոս օմն ճշմարտ և աշակերտ Դաւթի միաշնակեցի: Սա՛ իբրեւ պատմաւորն յետ պատմեղ յիշեալ արքոյ նշխարաց գիւտը, ի մեն կուրին վրայ կատարուած բռնութիւնը, և բոլոր Հասարակեթ մէջ առաքածուած խաբարը, կը զնն ի վերջ իդոս դրութեան: « Եւ եղև (այս) յառաւոր Լուգեղարց, աստուածատէր և ճշմարտաց Տեսնն Գոհմմուտ Հայոց կաթողիկոսի, և քաջանուն և նախանձանդիւր աստուածային պատուէրանաց զահմանայ Մամիկոնեից